

S týmito a s mnohými ďalšími myšlienkami sa stretne čitateľ, ktorý vezme do rúk publikáciu *Bioetické výzvy a súčasnosť*. Napriek rozsahu 304 strán ide o čítanie, ktoré aktuálnosťou svojho obsahu pobáda prelúskat' knihu „na jeden dych“. Aj keď ide o odbornú literatúru, a nie beletristickú, po dočítaní poslednej stránky zotrúva pocit, akoby sa „príbeh ešte neskončil“. Oceňujem aj členenie zborníka, ktoré výrazne prispelo k tejto skutočnosti. Okrem iného pertraktovaná problematika nás vyzýva uvedomovať si mnohoraké súvislosti, ktoré nie sú na prvý pohľad zjavné. Z tohto pohľadu môže byť publikácia nápomocná pri tvorbe vlastného bioetického stanoviska v situáciách, ktorých problematickosť v rovine etiky si všimneme až po dlhšom nazeraní. Rovnako môže rozšíriť horizont odborníkov z rôznych oblastí, ktorí sa venujú bioetickej problematike. Nezanedbateľným prínosom je tiež jej využitie vo výučbe bioetickej problematiky na rôznych typoch vysokých škôl.

Kristína Kmet'ková

Mgr. Kristína Kmet'ková

Univerzita Komenského v Bratislave

Filozofická fakulta

Katedra filozofie a dejín filozofie

Šafárikovo námestie 6

814 99 Bratislava 1

Slovenská republika

kristina.kmetkova@uniba.sk

Sucharek, P. (ed.): *Fenomenológia stretnutia*

Prešov, Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, 2015, 159 s.

Monografia Pavla Suchareka je zložená z troch častí: z úvodnej autorskej štúdie *Existenciálna fenomenológia Henriho Maldineyho v kontexte starosti o seba*, a z dvoch prekladov: *K fenomenológii stretnutia* od holandského biológa, antropológa, psychológa a filozofa F. J. J. Buytendijka a *Náčrt fenomenológie umenia* od francúzskeho fenomenológa Henriho Maldineyho.

Štúdia P. Suchareka plní funkciu úvodu do problematiky a zároveň je premostením oboch nasledujúcich prekladov. Autor sa v nej zaoberá problematikou starosti o seba s jej dejinno-filozofickými koreňmi v platónskej starosti o dušu. Starosť o seba je pertraktovaná cez fenomenologickú prizmu a prepája filozofickú dimenziu s psychoterapiou a umením.

Je nesporné, že kniha sa obsahom dotýka aktuálnych a zároveň páľčivých problémov postmodernej doby, poznačenej, ba až preniknutej rozmachom radikálneho individualizmu, ľahostajnosti a skeptického relativizmu. Tieto očividne neautentické kultúrno-spoločenské fenomény uvrhujú človeka do náručia osamelosti a nepriateľstva, zvýrazňujú pocity úzkosti, strachu, ba priam hystérie a neurozy, pretože absentuje autentické spolubytie človeka s človekom.

Je nutné znovuobjaviť seba samého. To však nie je možné bez autentického vzťahu k druhému človeku. Tým vzťahom je stretnutie. Sucharek v nadväznosti na úvahy H. Maldineyho vníma stretnutie ako udalosť, ktorá otvára svet, ale nielen to: celkovo transformuje náš doterajší pohľad na svet a druhých ľudí. „Otvorenosť, to znamená prelomenie bytostnej osamelosti, vedie klienta vždy k možnosti vybudovania nového sveta a nového vzťahu k sebe a druhým ... Otvorenosť predstavuje existenciálnu podmienku možností, ako môže klient v liečebnom procese dodať svojej faktickej situácii nejaký zmysluplný obsah a prekročiť domnelé hranice nasmerovaním životnej energie k novému životnému cieľu“ (s. 31 – 32).

H. Maldiney sa vo svojom projekte fenomenologickej estetiky zaoberá umením a jeho psychoterapeutickým potenciálom so špecifickým akcentom na arteterapiu. Podľa Suchareka jedným z najdôležitejších Maldineyho prínosov je to, že vníma terapiu ako proces otvorenia kapacity či schopnosti existovať, t. j. schopnosti vnímať a akceptovať skutočnosť ako premieňajúcu udalosť. Terapeutický aspekt umenia vďaka svojej obrazotvornosti a metaforickosti má schopnosť integrovať osobnosť či skupiny, uľahčuje komunikáciu a má nepochybné i katarzné účinky (s. 47 – 48).

Sucharek na základe Maldineyho fenomenologických opisov umeleckej tvorby vyvodzuje jej praktické konzekvencie v existenciálne poňatej starosti o seba v kontexte arteterapeutického procesu. Arteterapeutická metóda akcentuje postupnosť konkrétnych fáz: 1. vizuálnu zložku, zohľadňujúcu kroky tvarovej práce; 2. odstúpenie a zaujatie, pri ktorom je klient konfrontovaný s dielom ako prejavom vlastnej existencie; 3. proces intencionálneho zamerania, v perspektíve ktorého je klient požiadaný, aby s dielom komunikoval a aby vyjadril signály uložené vo vlastnom výtvarnom prejave, ktorý sa stal jeho fenomenologickým pôlom; a napokon 4. fenomenologické zjednotenie, ktoré implikuje tri aspekty existenciálneho sebauvedomenia: a) reverznú projekciu (poskytuje možnosť komentovať dielo, jeho pôvodný zámer, ale najmä reflexiu neplánovaných prvkov); b) priebežné hodnotenie podobnosti a rozdielov medzi daným dielom a klientovými predchádzajúcimi dielami (vďaka rozpoznaní tvarových vzorcov vo výtvarnom prejave dovoľuje rozpoznať vzorce vlastného klientovho správania) a c) hodnotenie podobností a rozdielov medzi výtvarným prejavom a skutočnými životnými ťažkosťami klienta (s. 61 – 62). V terapii sa môžu kombinovať jednotlivé arteterapeutické postupy (malovanie, práca s hlinou) s muzikoterapiou, biblioterapiou a pohybovou terapiou. Ich kombinácia často umožňuje dosiahnuť lepší psychoterapeutický účinok na klientove psychické ťažkosti.

Autorom druhej štúdie je F. J. J. Buytendijk (1887 – 1974). Je to zaujímavý, hoci opomínaný filozof a vedec. Buytendijk stál pri zrode filozofickej antropológie spolu s jej zakladateľmi Maxom Schelerom a Helmutom Plessnerom. Vo svojom diele sa zaoberal analýzami športu, hry, komparatívnej psychológie, reflektoval problematiku bolesti a utrpenia človeka a zaoberal sa i psychológiou románu.

V predkladanom texte sa pokúša o explikáciu podmienok, ktoré by mohli pomôcť rozlíšiť medzi pravým – autentickým a neautentickým – nevlastným stretnutím. „Inak povedané, fenomenológia stretnutia sa pokúša situovať a osvetliť vzťah človeka k rituálnemu obradu zo širšieho a všeobecnejšieho hľadiska“ (s. 67). Domnieva sa, že spoločným zdrojom poznania fenomenológie stretnutia nie je transcendentálne vedomie, ale „angažované vedomie“, ako ho vnímal Merleau Ponty, alebo „bytie v situácii“ ako ho tematizoval Gabriel Marcel. Takto pochopevané stretnutie otvára poznanie základných foriem existencie. Buytendijk v texte ponúka čitateľovi fenomenologicko-psychologickú deskripciu rôznych modalít stretnutia (spoločenské rituály, hranie životných rolí, veľké Gestaltkreis, genetic-kú identifikáciu, detskú hru, úsmev, ale aj agresivitu). Jeho fenomenologické analýzy sa v podstate zakladajú na fundamentálnom ontologickom prístupe. Tvrdí, že „...moderná ontológia sa pokúša bezprostredne s tu-bytím (Dasein) fenomenologicky vysvetliť aj existenciu (Existenz), teda aj človeka v situácii (Menschen in der Situation)“ (s. 72).

Buytendijk sa usiluje vzťah človeka k sebe samému ilustrovať príkladom sakrálnej stavby – chrámu, ktorý je miestom božskej prítomnosti: „Prítomnosť nastáva, pretože sa stavba tohto chrámu, založená na skalnom podklade, týči v tejto atmosfére. Jestvovanie tak-bytia a tu-bytia (So-sein und Da-sein) chrámu zakladá dejúcu sa prítomnosť božstva.“ Analogicky, ako sa božstvo sprítomňuje v chráme, tak sa človek jedinečným spôsobom sprítomňuje v živom tele. „Duch prítomný v človeku je sám architektom svojho živého tela (Leib). Chrám tela, v ktorom sa človek ukrýva a z ktorého sa môže zároveň vykradnúť von, nie je ručne vytvorená stavba – je to živé telo... „dynamický materiál“, v ktorom sa sprítomňuje vo svojej jedinečnosti“ (s. 91).

Knihu uzatvára preklad štúdie Henriho Maldineyho (1912 – 2013). Jeho myslenie bolo ovplyvnené filozofiou Edmunda Husserla, fundamentálno-ontologickým projektom Martina Heideggera a nemeckým idealizmom a daseinsanalytickou koncepciou psychoterapie Ludwiga Binswanger a Medarda Bossa. Maldiney, „najmenší spomedzi fenomenológov“, je známy predovšetkým svojím prínosom k fenomenológii estetiky.

Štúdia *Náčrt fenomenológie umenia* je priamo založená na analýze umenia a jeho podstatnom terapeutickom aspekte. Formálny aspekt umenia je podľa neho vyjadrený prostredníctvom štruktúr času a priestoru. „Kant preukázal svoju výnimočnú jasnozrivosť, keď „estetikou“ označil nielen analýzu foriem vnímania, čiže priestoru a času, ale i svoju analýzu umenia. Obe spolu skutočne dost' významne

súvisia“ (s. 126). To podľa autora potvrdzujú grafiky, maľby alebo plastiky duševne chorých ľudí.

Umenie je istou formou existenciálnej odpovede na deficit zmysluplnosti, ktorým zvlášť trpia duševne chorí ľudia (často uzavretí do svojho extrémneho solipsistického sveta). Arteterapeutické formy (kreslenie, maľovanie, modelovanie či tesianie) ponúkajú klientovi odblokovať jeho vnútorné ťaživé (napríklad depresívne) pocity a pomáhajú mu vyjadriť ich iným ľuďom.

Rôzne civilizácie sa umením usilujú vyjadriť archaické hlboko zakorenené štruktúry mystického až metafyzického charakteru. Typický je kontrast medzi dvoma podobami skúsenosti o sebe a sebaepochopení. Do prvej skupiny patria kočovné kmene lovcov, zabezpečujúce úspech svojich kľúčových podujatí rituálom alebo účinným zaklínadlom, ktoré je ich vlastníctvom: „Ja som, nech je svet.“ Mystické skupiny vytvárajú kmene zberačov a poľnohospodárov, ktorí sa zúčastňujú kozmického chodu spolu s vodnými tokmi, rastlinami či nebeskými telesami. Tomuto kontrastu zodpovedá osudový výber: voľba vlastného osudu. „Expanzivnosť, čiže chcieť byť všetkým prostredníctvom seba. Spoluúčasť, čiže chcieť byť prostredníctvom iného...“ Človek osciluje medzi oboma spôsobmi existencie. „Je rozpoltený medzi týmito dvoma formami existencie protikladných tónov, z ktorých jeden je jeho „vlastným tónom“ – tónom toho, čím sme, zatiaľ čo druhý je tónom „jeho duše“ – tónom bytia, po ktorom túžime“ (s. 129).

Kniha Pavla Suchareka je originálnym príspevkom pre slovenské akademické prostredie. Tematicky rozoberá nosné témy, ktoré sa na pôde fenomenológie a psychoterapie rozvíjali od začiatku 20. storočia. Veľkým prínosom nepochybne sú i preklady F. J. J. Buytendijka a H. Maldineyho do slovenského jazyka. Publikácia poslúži nielen filozofom, ale i psychoterapeutom a arteterapeutom, pretože okrem iného môže byť i sprievodcom pri skúmaní naliehavých problémov, s ktorými sa borí globalizovaný svet.

Ivan Ondrášik

PhDr. Ivan Ondrášik, PhD.

Liptovská Lúžna 632

Slovenská republika

ivan.ondrasik@gmail.com